צילומי דיוקן

מאת: ניסים סנואה
צילומים: עמי חסון

צילום דיוקן הוא נושא מורכב מגורמים רבים. חובבי צילום חושבים כי עליהם רק לקבוע את הקומפוזיציה (מה לכלול במסגרת התצלום) וללחוץ על כפתור הצילום. במדריכי צילום, למשל ניתן לקרוא: קומפוזיציה אנכית (דיוקן). אפילו מדריכי צילום אינם מדייקים כלל: אפשר לצלם דיוקן בקומפוזיציה גם אנכית וגם אופקית, כל מקרה לגופו, וממחיש זאת בתצלומיו בדפים אלה אמן צילום עמי חסון. חובבי צילום תמיד מבקשים מהמצטלם לחייך! אין גרוע יותר ומכוער יותר מאשר חיוך מזוייף! בראשית המצאת הצילום חובבים אכן נהגו כך ועד היום כך הם ממשיכים. צלמים מקצועיים, צלמים יצירתיים ואמני צילום רבים פוסלים צילומים אלה מכל וכל, אותם הם מכנים בלעג: "פוזה צלם אותי!".

בעניינים אלה ורבים אחרים עוסק מאמר זה. ראשית, עלי להדגיש את ההבדל בין חובב צילום, אמן צילום, צלם יצירתי וצלם מקצועי:
חובב צילום מחוייב כלפי חבריו ומשפחתו בלבד. אמן צילום אינו מתחשב אם התוצאה תמצא חן בעיני המצטלם ועבורו, העיקר שתהיה אמנותית. צלם יצירתי יוצר אפקטים לתוצאה מיוחדת. צלם מקצועי חייב לרצות את טעם הלקוח שלו.

בצילום דיוקן חייב המצטלם להיות טבעי

מעל הכל חייב הצלם לתת למצטלם להרגיש נוח במהלך הצילום. תשומת הלב שלו חייבת תמיד להיות ממוקדת על המצטלם. הוא חייב להרגיש נוח וטבעי לחלוטין. הגישה של הצלם אל המצטלם חשובה מאד להצלחת הצילום. הצלם מודע היטב כי מצטלם יהיה טבעי ברגע שהוא ישכח שמצלמים אותו. כדברי שייקספיר במחזה **"כטוב בעיניכם" (As You Like It)**:

"כל העולם במה וכולנו שחקנים, כל איש וכל אישה, שחקנים הם".

ואכן, כל מצטלם וכל מצטלמת משחקים מול המצלמה כיצד ייראו במיטבם. מעשית, אין אדם אובייקטיבי וכל מצטלם ייראה מזווייף. לכן צלם דיוקנים חייב למנוע זאת. כיצד? כאשר הצלם רואה את המצטלם הפעם הראשונה, הוא חייב לפתוח בשיחה ידידותית במטרה להכיר אותו ולהתאים את הצילום לאישיותו. אם למשל המצטלם עוסק בציור, על הצלם להתמקד על פניו בעודו מצייר. אם המצטלם פוליטיקאי, יגרור אותו הצלם לדבר על התחום בו עוסק בפוליטיקה ואז לצלם אותו. אם העיסוק אינו יכול לשקף את אישיות המצטלם, יתכן שיש לו תחביב עליו ישוחח בהתלהבות. אהבה היא רגש עז אשר בא לביטוי על פניהם של המצטלמים. סבתא תתאר את נכדיה, אם את תינוקה, נערה את החבר שלה וכך הלאה... כל אלה הן דוגמאות בהן המצטלמים טבעיים ובמיטבם, עם הבעת רגש על פניהם ועם זיק בעיניהם.

צילום דיוקן בחיק הטבע או באולפן

בטבע המצטלם חש טבעי יותר מאשר באולפן, אולם אין זו הסיבה מדוע להעדיף לצלם דיוקן בטבע. הסיבה היחידה היא הרקע. למשל: נערה שוכבת על הדשא ואז הרקע מאחוריה הוא הדשא הירוק, או נערה השוכבת על חול ואז הרקע מאחוריה הוא החול הצהוב, או נערה בשדה פרחים ואז הרקע סביבה הוא פרחים בשלל צבעים. החיסרון הוא צללים בלתי רצויים, אולם על כך אפשר להתגבר על-ידי שימוש במבזק או במחזירור.

צילום דיוקן באולפן

לא רק צלמים מקצועיים מצלמים דיוקנים באולפן. כל צלם יצירתי יכול להקים אולפן צילום בביתו. קיימות ערכות מבזקי אולפ ניידות הכוללות מחזירי אור ובכלל יכול כל צלם יצירתי להרכיב נורות מיוחדות לצילום עם מחזירי אור במחיר סביר. היתרון במבזקי אולפן בכך שהתאורה שלהם היא בטמפרטורת אור יום, לעומת נורות שיש לקבוע את טמפרטורת הצבע בתפריט הצילום אשר בכל מצלמה דיגיטלית. אפשר להתנסות בקלות באפקט המתקבל בנורה אחת, שתיים או שלוש נורות, שהרי הוא נראה מיד על צג המצלמה. בגיליון נובמבר-דצמבר 2015 כתבה מעמיקה על הצילום עם מבזק, הכוללת טכניקות צילום אולפן עם מספר מבזקים מלווים באיורים, הממחישים את זווית קביעתם להשגת תוצאות שונות.

רוחק מוקד העצמית המתאים לצילום דיוקן

יש צלמים המעדיפים עצמית רוחק ארוכת מוקד (טלה) לצילום דיוקן רק פנים ממרחק כדי שהמצטלם ירגיש פחות את נוכחותם ואז יתקבל טבעי יותר. זו טעות מצידם. ביחס לדיוקן הנראה טבעי עסקתי בדרכים לכך בהרחבה לעיל. צלמים אחרים מעדיפים לצלם דיוקנים עם עצמית רחבת-זווית וגם זו טעות כי אז מבחינת הפרספקטיבה נראה המצטלם כאילו האוזניים צמודות לעיניים. הפרספקטיבה הטובה ביותר לצילום דיוקן רק פנים היא ברוחק מוקד של עצמית 90 מ"מ בחיישן צילום למשל **FX** במצלמות ניקון (מקבילה לצילום הטרום דיגיטלי בסרט 35 מ"מ). יצרני העצמיות מייצרים עצמיות 90 מ"מ ומכנים אותן "עצמית דיוקן".

זווית הצילום

יש להבחין בין זווית התאורה ובין זווית פניו של הדיוקן.
זווית התאורה קובעת את האפקט שהצלם מעוניין לקבל, כמו למשל: "תאורת רמברנדט" שהיא בזווית 45 מעלות בצד אחד מעל המצטלם; תאורה צדדית כך שפני הדיוקן מחולקים לשניים, מחציתו מוארת ומחציתו השניה חשוכה לחלוטין; תאורה מלמעלה היוצרת ברק נאה בשיער המצטלם; תאורה אחורית לקבלת דיוקן בצללית למחצה, או בצללית מלאה כך שנראה רק קו מיתאר מואר סביב פניו של הדיוקן המוחשך לחלוטין.
זווית פניו של הדיוקן חשובה במיוחד כי כידוע, אם מחלקים את פניו של כל אדם לשניים בקו אנכי לאורך האף, צידו הימני שונה מצידו השמאלי. זווית צילום נכונה קולטת את הצד המחמיא ביותר.

חשיבות דעתם של המצטלמים בצילום דיוקנם

צלמים רבים נוהגים להראות למצטלמים כיצד נראים בצג המצלמה. יכולות להיות סיבות רבות לכך ואין לי ענין להרחיב אודותיהן. אישית, אני מתנגד לכך ודעתי כי הצלם הוא כמו הקברניט באניה ורק הוא מקבל את ההחלטות. אמחיש את התנגדותי בסיפור הבא: בסיור עיתונאים בפיליפנים צילמתי מאות דיוקנים. ערב אחד קיבלה את פנינו פיליפינית יפהפיה שהיתה לה רטייה על העין השמאלית. פיליפינית כל כך יפה וכל כך מיוחדת עם הרטייה על עינה השמאלית, הייתי חייב לצלם. לפתע אמרה: אל תצלם אותי מזווית זו אלא מצד זה. לא הגבתי, אך גם לא צילמתי אותה. מתוך נימוס רק לחצתי על כפתור המבזק כדי שיהיו הבזקים בלי לצלם. על אף רצוני העז, החמצתי צילום מלהיב במיוחד כי לעולם לא אצלם אם מישהו יקבע כיצד במקומי.

סוף הסיפור בכך שהפיליפינית באה לבקר בארץ וביקשה לראות את התצלומים. התאכזב שלא ראתה את שלה ואמרתי לה את האמת. היא ביקשה שאני אצלם אותה בארץ והבטיחה לא להתערב עוד. צילמתי אותה ותצלום שלה פורסם בשער המגזין "עולם הצילום". הקוראים האמינו כי הצילום מבויים והופתעו שכך היא עם הרטייה.

הקומפוזיציה בצילום דיוקן

הקומפוזיציה היא החשובה ביותר בצילום כי בעידן הטכנולוגיה המתקדמת והעדכנית ביותר והאוטומציה המוחלטת יכולה המצלמה לקבוע ממש כמעט כל הדבר בעצמה, והתוצאות תהיינה מצויינות. זאת מלבד פרטים טכניים כמו מהירות הסגר, מיפתח הצמצם וכד'. במישור היצירתי, רק הצלם יכול לקבוע את הקומפוזיציה. חשיבותה של הקומפוזיציה בכך שהצלם קובע מה לכלול בתוך מסגרת התצלום, בידיעה כי כל המיותר פוגע באיכותו. בנוסף, עבור הצופה בתצלום, כל המיותר גם מסיח את דעתו ואת מבטו מהנושא העיקרי. לכן הקומפוזיציה היא החשובה ביותר בצילום. הקומפוזיציה יכולה גם להיות שונה בצילום אנכי לעומת אופקי. עקרונית, צילום אופקי נותן תחושה של דינמיקה, לעומת צילום אנכי אשר נותן תחושה של שלווה, אולם אין זה תמיד כך בקומפוזיציה של הצילום. בדרך כלל מצלמים דיוקן אנכית לקליטת גוף המצטלם כולו כאשר הוא עומד על רגליו. אפשר לצלם אנכית גם מחצית הגוף כמו בתצלומים המוצגים בעמוד זה, או פניו של המצטלם בלבד, כאשר המטרה היא לקלוט רק את הדיוקן בלי כל הסובב אותו. צילום דיוקן אופקית הוא בעיקר כאשר יש חשיבות רבה לרקע, כמו למשל על רקע נוף מרהיב, שדה פרחים ססגוניים וכדומה. מובן כי אז מבטו של הצופה בתצלום אינו ממוקד בדיוקן עצמו אלה חולף על המראה כולו המשלב גם את הדיוקן וגם את הנוף. כלומר, הדגש אינו עוד על הדיוקן, אלא על יופיה של הסצנה. ■